

Петрук О. М., к. пед.н., доцент, Луцик О. М., студентка магістратури
(Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка
Степана Дем'янчука, м. Рівне)

ПРОБЛЕМА ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ВИХОВАТЕЛІВ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ І УПРАВЛІННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧИМ ОСВІТНІМ СЕРЕДОВИЩЕМ

Анотація. У статті розглянуто поняття здоров'язберігаючого освітнього середовища в дошкільному навчальному закладі. Розкрито його структуру та функції. Звернено увагу на те, що здоров'язбережувальна компетенція є невід'ємним елементом загальної професійної компетентності вихователя. Проведено тлумачення важливості формування готовності майбутніх вихователів до організації та здійснення диференційованого виховання дітей з використанням здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі.

Ключові слова: здоров'язберігаюче освітнє середовище, фізична культура, ранкова гімнастика, оздоровчі технології, предметне середовище, ціннісні орієнтації, культура здоров'я.

Аннотация. В статье рассмотрено понятие здоровьесберегающей образовательной среды в дошкольном учебном заведении. Раскрыто его структуру и функции. Обращено внимание на то, что здоровьесберегающая компетенция является неотъемлемым элементом общей профессиональной компетентности воспитателя. Проведено толкование важности формирования готовности будущих воспитателей к организации и осуществлению дифференцированного воспитания детей с использованием здоровьесберегающих технологий в образовательной среде.

Ключевые слова: здоровьесберегающая образовательная среда, физическая культура, утренняя гимнастика, оздоровительные технологии, предметная среда, ценностные ориентации, культура здоровья.

Annotation. The concept of keeping healthy educational environment in a preschool educational institution is considered in the article. Its structure and functions are revealed. The author gives attention to the fact that keeping healthy competence is an integral part of the teacher's general professional competence. Interpretation of importance of formation of the future teachers' readiness for organization and implementation of differentiated children's upbringing using keeping healthy technologies in educational environment is conducted.

Keywords: *keeping healthy educational environment, physical culture, morning exercises, healthy technologies, subject environment, value orientations, health culture.*

Початок XXI століття характеризується для України поглибленням демографічної кризи, зниженням тривалості життя, підвищенням рівня захворюваності населення, особливо дитячого. Проблеми зі здоров'ям, які виникають у дітей, недостатній рівень знань щодо фізичної, психічної і соціальної сфер здоров'я накладають негативний відбиток на їхнє подальше життя, в тому числі, і на стан репродуктивного здоров'я. Єдиним способом розв'язання проблеми є кардинальна зміна поглядів на причини і наслідки нездоров'я, надання дітям знань щодо сфер здоров'я, формування мотиваційних установ на здоровий спосіб життя починаючи з дошкільного віку.

У новому Законі України «Про дошкільну освіту» йде мова про те, що важливою умовою успішного розвитку дітей дошкільного віку визначається збереження і примноження їхнього здоров'я [1]. У цьому випадку варто визначити, що перегляду вимагає і зміст професійної підготовки, що має бути зорієнтований на розвиток у майбутніх вихователів організаційно-педагогічних засад продукування здоров'язберігаючого середовища в дошкільному закладі та здійснення діяльності, яка спрямована на формування у дошкільників здоров'язбережувальної компетенції.

Активний пошук шляхів і засобів формування, збереження і зміцнення здоров'я дітей в умовах сім'ї та дошкільного навчального закладу ведуть вітчизняні та зарубіжні науковці. Серед досліджень сучасних українських вчених варто виділити роботи Т. Андрющенко, О. Богініч, Е. Вільчовського, Л. Лохвицької. Практична реалізація стратегічних оздоровчих завдань дошкільної освіти знайшла відображення в основних положеннях робіт Н. Денисенко, Т. Книш, С. Лупінович, В. Нестеренко, А. Музирові. Зарубіжні дослідники (Л. Волошина, О. Кабачек, Е. Казін, С. Стівенсон, Д. Соколов) також багато уваги приділяють висвітленню шляхів здоров'язбереження у дітей дошкільного віку.

Не зважаючи на значну кількість наукових розробок з питань професійної підготовки вихователя дошкільної ланки освіти, можемо констатувати, що поза увагою дослідників залишається проблема реалізації здоров'язбережувальної стратегії у підготовці майбутніх вихователів, яка проєктується на систему їх подальшої професійної діяльності в умовах дошкільного навчального закладу, тоді як актуальність здоров'язбережувальної педагогіки в системі професійної підготовки майбутнього вихователя доведена результатами соціологічних та психолого-педагогічних досліджень [2].

Водночас нами виявлені прогалини в дослідженні проблеми професійної підготовки майбутніх вихователів до формування здоров'язбережувальної компетенції у дітей дошкільного віку і в організації та управлінні здоров'язберігаючим освітнім середовищем.

Дослідженню питань професійної підготовки фахівців дошкільної освіти приділяли увагу такі загальновідомі вчені як Л. Артемова, А. Богуш, Г. Беленька, Л. Зданевич, В. Кузь, Н. Лисенко, І. Луценко, М. Машовець, Т. Танько, Т. Поніманська,

Як стверджує Л. Зданевич професійна підготовка майбутнього вихователя – це спеціально організований освітній процес, спрямований на формування у майбутніх фахівців високого рівня готовності до ефективного здійснення професійної діяльності в галузі дошкільної освіти [3].

Підкресливши значущість професії вихователя, В. Кузь наголошував, що кожний вихователь має бути педагогом-дослідником, оратором, повинен майстерно володіти словом та найновішими виховними інформаційними технологіями [4].

Разом з тим, автори не надають конкретних рекомендацій відносно цілеспрямованого впливу на формування готовності майбутніх вихователів до організації та здійснення диференційованого виховання дітей з використанням здоров'язбережувальних технологій в освітньому середовищі.

Метою нашої статті є визначення концептуальних основ професійної підготовки майбутніх вихователів до організації і управління здоров'язберігаючим освітнім середовищем.

Дошкільний вік обгрунтовано вважається періодом становлення особистості дитини, коли в неї інтенсивно розвиваються здібності, виховуються моральні якості, відбувається розумовий і фізичний розвиток, закладається фундамент здоров'я. Однак дошкільники, які відвідують дошкільний навчальний заклад, є найбільш вразливими до різних захворювань. Аналіз статистичних даних МОЗ України за останні п'ять років свідчить, що в середньому за навчальний рік 86,7 днів кожна дитина не відвідує дошкільний навчальний заклад у зв'язку із захворюванням; це стосується як міста (92,7 днів), так і села (66,6 днів). Негативним є й факт, що лише 2–5 % дітей визнано здоровими, 53–58 % випускників дошкільних навчальних закладів мають функціональні відхилення, а 45–37 % – хронічні захворювання (офіційні дані МОЗ України). Тому виникає нагальна потреба створення особливого середовища – здоров'язберігаючого (здоров'язбережувального), що має сприяти збереженню та зміцненню їх фізичного, психічного, духовного й соціального здоров'я, здобуттю знань, практичних умінь і навичок збереження здоров'я та їх активній реалізації у власній життєдіяльності, ціннісного ставлення до власного здоров'я та здоров'я інших.

Саме тому актуальною проблемою сьогодення постає підготовка педагогів, які будуть здатні навчити дітей турбуватися про своє здоров'я, формувати у них валеологічну культуру, здоров'язбережувальну компетенцію. Лише навчивши малят, як власними силами зберігати і зміцнювати здоров'я, підтримувати високу працездатність, уникати стресових і екстремальних ситуацій, дотримуватись умов безпечного життя, можна виправити критичне положення погіршення стану здоров'я нації.

Здоров'язбережувальна компетенція є невід'ємним елементом загальної професійної компетентності вихователя. Удосконалення підготовки педагогічних кадрів перебуває у прямій залежності від орієнтації студентів на професію педагога, тож питання професійної компетентності фахівців сучасної системи дошкільної освіти виходить на перший план як надзвичайно значуще для прогресивного розвитку суспільства [5].

Створення здоров'язберігаючого середовища в освітніх закладах різного рівня постало в центрі уваги досліджень А. Заріпової, Н. Рилової, Є. Романенкова, А. Сидоренко, Н. Тверської, Т. Щипкової.

Особливу актуальність проблема підготовки майбутнього фахівця дошкільної освіти до впровадження в практику ДНЗ здоров'яформуючих технологій набуває в зв'язку з характерними для фізичного розвитку підростаючого покоління України тенденціями:

- морфо-психологічні зміни процесів розвитку людини як біологічної одиниці, які особливо гостро стали виявлятися на межі ХХ–ХХІ: ретардація, тобто завершення акселерації росту і розвитку; астенізація – збільшення кількості осіб астенічної тілобудови; грацилізація – зменшення широчинних й обхватних розмірів тіла, загальної маси скелетної мускулатури; андрогінія – стирання статевих відмінностей; ювенілізація – збільшення долі людей з високим рівнем інтелекту, слабкою нервовою системою (В. Доскін, Х. Келлер та ін.);

- негативний вплив екологічних (забруднення повітря, води, підвищення радіоактивного фону та ін.), економічних (зменшення кількості дошкільних закладів, погіршення матеріального добробуту сімей та ін.) й соціальних (негативні виховні впливи родини та мікросоціального середовища, психічна депривація) умов життя сучасної дитини;

- збільшення кількості ослаблених, дітей з низьким ростом та дефіцитом маси тіла, відставанням у біологічному розвитку. Так, за даними Міністерства охорони здоров'я України, близько 80% новонароджених знаходяться в маргінальному стані між здоров'ям і хворобою.

- підвищення вимог до змісту дошкільної освіти, запровадження додаткових занять (іноземна мова, комп'ютерна грамота, та ін.), що збільшує статичне навантаження на дітей та призводить до втрати здоров'я.

Оскільки ми розглядаємо здоров'язбережувальне середовище дошкільного навчального закладу як підсистему освітнього середовища, то вважаємо

цілком правомірним трансформувати в науковій літературі компоненти та параметри освітнього середовища до здоров'язбережувального середовища.

На нашу думку, студентів слід ознайомлювати не тільки з самим поняттям здоров'язберігаюче середовище, але й з його функціями та структурою.

Отже, структуру здоров'язбережувального середовища дошкільного навчального закладу складають такі компоненти: просторово-семантичний (гармонія дизайну, відповідна архітектурно – естетична організація простору дошкільного навчального закладу, його художньо-мистецьке оформлення, розмаїття сучасних засобів навчання); адаптація середовища до реалізації особистістю свого потенціалу у різних видах діяльності (пізнавальній, навчально-ігровій, трудовій, фізично-оздоровчій, художньо-естетичній, громадській, комунікативній); змістовно-методичний компонент освітнього закладу (зміст освіти, відповідні нормативно-методичні та державні документи, система організації освіти); комунікативно-організаційний компонент, що вміщує конкретні духовно-ціннісні орієнтації суб'єктів освітнього середовища, їх статус, стиль спілкування, процес учіння тощо.

Цінним є твердження Н.Денисенко стосовно того, що наповнення занять з фізичної культури, ранкової гімнастики та інших форм роботи різноманітними рухами в комплексі з традиційними й нетрадиційними оздоровчими технологіями збагатять дітей знаннями про особисте здоров'я, сформують у них уміння та навички оздоровлення й відновлення власного організму [6]. Дослідниця особливо акцентує увагу на тому, що формування, збереження, зміцнення та відновлення здоров'я дітей на заняттях здійснюється за допомогою сучасних оздоровчих технологій. Проте варто додати, що оздоровчі технології з метою збереження й зміцнення здоров'я дошкільників слід застосовувати не тільки на заняттях, але й в інших формах роботи, у різних видах діяльності: ігровій, навчальній, трудовій, самостійній тощо.

Абсолютно доведеним є факт, що лише однорідне середовище, в якому забезпечується узгоджена взаємодія всіх суб'єктів діяльності, є сприятливим для педагогічного процесу, що реалізується за особистісно-орієнтованими технологіями. Систематизація та узагальнення наукових підходів до здоров'я як багатоскладової категорії дали можливість дослідникам схарактеризувати суть поняття «здоров'язбережувальне середовище» та його компоненти (Т. Овчиннікова, Н. Денисенко).

Здоров'язберігаюче середовище дошкільного навчального закладу являє собою складну організовану систему, яка складається із сукупності санітарно-гігієнічних, організаційно-педагогічних та психолого-педагогічних умов. Тому воно спрямоване на оптимізацію санітарно-гігієнічних умов процесу організації життєдіяльності дітей, зокрема навчання та виховання, вибір доцільних форм та методів фізкультурно-оздоровчої діяльності, гуманізацію взаємин учасників педагогічного процесу,

активізацію рухової діяльності, запобіганню розумовому та фізичному перенавантаженню дітей, попередженню стресових станів, підвищенню адаптаційних можливостей дитячого організму, вибір доцільних інноваційних технологій та моніторинг якості освітніх послуг.

Т. Овчиннікова трактує здоров'язбережувальне середовище як предметне середовище, включаючи сюди господарську інфраструктуру, матеріальне забезпечення навчальної та оздоровчої діяльності, такими параметрами: розташування приміщень, наявність санітарно-технічного, медичного, спортивного обладнання та оснащення, відповідність організації системи харчування чинним санітарним правилам і нормам. Н. Денисенко до цього додає: розташування меблів у групових кімнатах, створення куточків для організації цікавої рухової, художньо-творчої та трудової діяльності дошкільників, освітлення приміщень, свіже повітря [6]. Слушною є думка Н. Денисенко про те, що комунікативний компонент середовища забезпечує належні умови для спілкування дітей між собою, педагогами та іншими людьми. Такими є різні види діяльності дітей: ігрова, навчальна, трудова та побутова [7].

Функції здоров'язберігаючого середовища включають: координаційну, інтеграційну, адаптивну, соціокультурну, орієнтаційну, пропедевтичну, стимулюючу та інші. Координаційна функція забезпечує взаємодію різних структур у питаннях збереження та зміцнення здоров'я підростаючих поколінь, забезпечує наступність у реалізації державної політики на різних освітніх ступенях. Інтегруюча функція тісно пов'язана із координаційною і спрямована на вироблення спільних підходів до організації здоров'язберігаючого середовища. Адаптивна функція сприяє покращенню адаптаційних можливостей та функціональних можливостей організму дитини, готує до навчання в школі (Л. Антонова). Соціокультурна функція спрямована на прилучення дітей до виробленої суспільством системи цінностей щодо здоров'я особистості, культивування здоров'язберігаючої поведінки як власної ціннісної потреби. Орієнтаційна функція забезпечує самовизначення дитини (відповідно до вікових можливостей) у різних сферах її діяльності, допомога у пошуку адекватних шляхів вирішення різних життєвих ситуацій (Н. Брехман). Пропедевтична функція характеризує валеологічний супровід дитини у навчально-виховному процесі, як у змісті (сприяє формуванню валеологічних уявлень і виробленню певних практичних умінь), так і формах роботи (Т. Карасьова). Стимулююча функція пов'язана з використанням позитивного зворотнього зв'язку, який дозволяє відстежувати зміни у особистості дитини, зокрема і у показниках здоров'я, орієнтацію не тільки на кінцевий результат, а й на процес його досягнення.

Отже, сучасна підготовка фахівця дошкільної освіти неможлива без формування в нього уявлень про адаптивні здоров'язберігаючі технології, як ефективного механізму покращення психофізичного стану дитини.

Озброєння випускника закладу вищої освіти знаннями про особливості організації і управління здоров'язберігаючим освітнім середовищем (урахуванням його наукової обґрунтованості, показників фізичного, психічного й морфофункціонального розвитку та ін.) підвищить результативність освітньо-виховного процесу дошкільного закладу, сформує в дітей та батьків ціннісні орієнтації, спрямовані на збереження і зміцнення здоров'я, сприятиме формуванню культури здоров'я.

Перспективи подальших досліджень ми вбачаємо в реалізації здоров'язбережувальної стратегії у підготовці майбутніх вихователів.

1. Закон України про дошкільну освіту № 2145–VIII від 05.09.2017 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua> **2.** Башмакова Е. А. Реализация здоровьесберегающей педагогики в образовательном процессе / Е. А. Башмакова // Научно-исследовательская работа. – 2007. **3.** Зданевич Л. В. Теоретичні і методичні основи професійної підготовки майбутніх вихователів дошкільних навчальних закладів до роботи з дезадаптованими дітьми : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра пед. наук : спец: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / Л. В. Зданевич. – Ж., 2014. – 44 с. **4.** Кузь В. Г. Нова освітня парадигма – нові освітні технології / В. Г. Кузь // Педагогіка і психологія. – 2011. – № 2. – С. 28–35. **5.** Гнізділова О. А. Формування здоров'язбережувальної компетенції у дітей дошкільного віку : навч.-метод. посіб. / О. А. Гнізділова, Н. В. Гаврилюк. – Полтава : ПНПУ, 2013. – 112 с. **6.** Денисенко Н. Освітній процес має бути здоров'язбережувальним / Н. Ф. Денисенко // Дошкільне виховання. – 2007. – № 7. – С. 8–10. **7.** Денисенко Н. Оздоровчі технології в освітньому процесі / Н. Денисенко // Дошкільне виховання. – 2004. – № 12. – С. 4–6.

Рецензент: д.пед.н, професор Поташнюк І. В.